

NIEUWSBRIEF

STICHTING ARCHIVARIAAT BENTINCK – SCHOONHETEN

November 2003, jaargang 8.

VAN DE VOORZITTER.

Het belangrijkste evenement van het jaar voor onze Stichting, de donateursdag, was ook in 2003 weer zeer geslaagd. In 2002 hadden we een programma waarover ik schreef dat ik bang was dat we het niet gauw meer zouden kunnen evenaren, maar gezien de reacties de afgelopen donateursdag is dit toch gelukt.

Johan ten Berg liet ons een heel nieuw aspect van de Bentincks zien. Een Bentinck, die goud veroverde! Deze Bentinck was Anne Gerard Wolter die eind negentiende eeuw roeide voor de Utrechtse studentenroeivereniging Triton. Voor degenen die deze boeiende lezing met afbeeldingen o.a. uit ons archief gemist heeft maar natuurlijk ook voor degenen die meer over het onderwerp willen lezen is in deze Nieuwsbrief een samenvatting van de lezing te vinden.

Na de koffiepauze mochten we uit de eerste hand horen hoe Ursula den Tex het leven van haar Moeder, Anna barones Bentinck, beschreven heeft en het in de context van die tijd, begin twintigste eeuw, gezet heeft. Het feit dat Anna, na de eerste jaren in Ommen, haar jeugd op Schoonheten doorbracht maakte het voor de aanwezigen extra interessant. Dit bleek ook uit de vragen die in ruime mate gesteld werden.

Ook de inwendige mens werd weer goed verzorgd. De echtgenote, dochter en schoondochter van de heer Hoogeland hebben ons weer verwend en behalve voor koffie ook voor een heerlijke lunch gezorgd. Wederom is een hartelijk dank op zijn plaats.

Wederom dit jaar was de heer Gerrit van der Kolk, de vroegere bosbaas van Schoonheten, bereid na de lunch geïnteresseerden mee te nemen op een wandeling. Dit jaar ging de wandeling onder meer langs plekken waar alleen voor degene die het weet zichtbaar is dat er bewoning is geweest. De heren Van der Kolk en Hoogeland schilderden voor ons allerlei tafereel uit vervlogen tijden.

Met het archief zelf is het afgelopen jaar niets gebeurd. Het ligt nog steeds in het huis Schoonheten. Gelukkig is het nu zo toegankelijk dat vragen om inzage door de heer Hoogeland gehonoreerd kunnen worden. Er is contact geweest met de Gemeente Raalte over de geschiktheid van het machinegebouw in het kader van het bestemmingsplan. Ook is er overleg geweest over de juridische constructie met betrekking tot het gebruik van de nieuw in te richten archiefruimte. In 2004 zullen we het huurcontract ondertekenen en een goed begin maken met de inrichting van het machinegebouw tot archiefruimte.

Met het Landgoed Schoonheten is het in 2003 niet zo goed gegaan. Hadden we in 2001 veel schade door de MKZ, in het voorjaar van 2003 werden we getroffen door de vogelpest. Hoewel de kalkoenen niet geruimd hoefden te worden heeft het vermeerderingsbedrijf wel een tijd stil gelegen. Dat betekent geen opbrengst, terwijl de dieren wel door blijven eten. Weer veel schade dus, die door niemand vergoed wordt. Hadden we dit kunnen vermoeden dan hadden we de restauratie van de achtergevel van het huis Schoonheten misschien wel uitgesteld. Nu zetten we het onderhoud maar voorlopig op een laag pitje.

Het huis met de achterkant in de steigers is ook te zien geweest bij TV Oost. Een aardige uitzending over Schoonheten in de sneeuw en onze directeur bij het knappende haardvuur. Erg diepgaand was het niet, maar we hopen dat de Overijsselse kijkers er van genoten hebben. De volgende donateursdag zal in het kader van de restauratie werkzaamheden zijn. Deze dag staat gepland voor **20 juni**, maar u ontvangt uiteraard nog een uitnodiging. Ik hoop u allen op de donateursdag 2004 te mogen begroeten.

HET JACHTHUIS, HAAR BEWONERS EN IETS OVER DE JACHT.

125 jaar, 3 generaties Marsman op het jachthuis.

Wim Hoogeland.

Jachthuis in 1865 gebouwd voor de familie Marsman. Foto W. Hoogeland, ca 1973.

Door de eeuwen heen heeft de jacht op landgoederen en buitenplaatsen een belangrijke rol gespeeld, zo ook op het landgoed Schoonheten. In de eerste eeuwen van haar bestaan zal de jacht op Schoonheten belangrijk zijn geweest om te kunnen voorzien in de behoefte aan vlees. In de 2^e helft van de 19^e eeuw is ook het sociale aspect een rol gaan spelen. Dit kunnen we opmaken uit aantekeningen die Derk baron Bentinck in die periode heeft gemaakt in Overijsselsche Almanakken. Deze zijn thans nog aanwezig in de bibliotheek van het huis Schoonheten. Bevriende landgoedeigenaren worden uitgenodigd om te komen jagen en de beleefdheid wil dat de gastheer door de gast wordt uitgenodigd voor een door hem georganiseerde jachtdag.

Op Schoonheten werd er aan het eind van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw in het jachtseizoen door de week vrijwel dagelijks gejaagd, hetzij door de heer van Schoonheten of door zijn jachtopzichter. Gedurende het seizoen werden twaalf "officiële" jachtdagen georganiseerd waarvoor vrienden en naburige landgoedeigenaren werden uitgenodigd. Na de 2^e wereldoorlog kwam daar nog bij het uitnodigen van mensen die belangrijk waren voor een zakelijk relatiernetwerk, een economisch belang zou je kunnen zeggen. Deze situatie heeft bestaan tot aan het eind van de 20^e eeuw. De laatste 50 jaar is het bewustzijnsproces op gang gekomen, dat voor een ecologisch evenwicht, een optimaal fauna beheer, het in stand houden van een gezonde en evenwichtige wildstand, van groot belang is.

Was de jacht eerst een bron van inkomsten, thans is het in stand houden van een goede en gezonde wildstand een kostbare aangelegenheid geworden.

Een van de manieren om in deze tijd op een landgoed de wildstand in gezonde staat te houden is de jacht te verpachten aan een jachtcombinatie. Een combinatie van mensen die het belang van het in stand houden van een gezonde wildstand en het aangename van de jacht met elkaar weten te verenigen en daarvoor veel geld over hebben.

Of alle heren van Schoonheten daadwerkelijk zelf de jacht hebben bedreven weten wij niet. De eerste waarvan we met zekerheid weten die een belangrijke rol heeft gespeeld is Derk baron Bentinck. (1812-1884) In nog aanwezige kasboeken kunnen wij lezen welke gelden er door hem voor de jacht werden uitgegeven en in de reeds genoemde Almanakken hield hij nauwkeurig bij welk wild, hoeveel en waar werd geschoten.

Zijn bezittingen boden Derk Bentinck alle gelegenheid gedurende het jachtseizoen zijn passie uit te oefenen. De reeënjacht werd voornamelijk beoefend op de Veluwe. Hier bezat zijn echtgenote, Anna Catharina Sandberg, (1811-1888) aandelen in enorme boscomplexen. Voor velen komen de namen bekend voor. Zij bezat zij aandelen in het Leuvenumsche dennenbos gelegen in de gemeenten Ermelo, Nunspeet, Harderwijk. Verder in het Putterbos te Putten, in het Gortelerbos in Epe en Oene, het Speulderbos te Ermelo en in de Uddelerheegde te Apeldoorn. Deze goederen had zij verkregen uit de nalatenschap van haar moeder jkvr. Aleida Johanna Sandberg geboren van Westerveld.

Ook werd er door hem veel tijd besteed aan de eendenjacht. Hiervoor heeft Derk Bentinck in de polders van Blankenham en Kuinre in de jaren 60 van de 19^e eeuw gronden aangekocht. Op Schoonheten, waar de reeënstand altijd beperkt is geweest, werd voornamelijk de jacht op hazen, konijnen en fazanten bevestigd.

Jachthuis, ca. 1960. Foto geplakt op een (sier)bord, die gezien de beschadigingen aangebracht met een mes, ook als zodanig dienst heeft gedaan. Bord destijds in bezit van Heintje Marsman. Foto coll. W. Hoogeland.

In de herfst- en wintermaanden woonde Derk met zijn echtgenote Anna in hun stadswoning aan de Kamperstraat te Zwolle. Zwolle was voor hem een centraal punt om de drie jachtgebieden, de Veluwe, de Blankenhamse- en Kuinre polders en het landgoed Schoonheten te kunnen bezoeken. Het beheer en toezicht op deze bezittingen en het tegengaan van stroperij kon Derk niet zelf uitoefenen. Het beheer liet hij over aan de door hem aangestelde jachtopzichters.

Het geschoten wild werd gebruikt voor eigen consumptie en wat teveel was werd nog wel eens meegegeven aan een dagloner. Dat laatste gebeurde niet eerder nadat familie en vrienden waren voorzien van een haas of fazant. Voor en direct na de 2^e wereld oorlog werd het geschoten wild verkocht aan poeliers of aan grote hotels, voornamelijk in het westen van ons land. Bij de jagers in een jachtcombinatie was het gebruikelijk dat aan de door hen uitgenodigde gasten een aantal stuks wild als geschenk werden meegegeven en het overige werd verkocht om daarmee een deel van de kosten te kunnen dekken.

JAGERSHUIS.

Op veel landgoederen staat een woning die speciaal bestemd is voor de jachtopzichter. Op Schoonheten heeft deze lange tijd niet bestaan.

Van de 16^e eeuw tot in het midden van de 19^e eeuw bewoonde de jachtopzichter een katerstede op het landgoed. Veel wetenswaardigheden hebben we hierover niet aangetroffen. De bewoner van het thans niet meer bestaande keuterplaatsje Schotman werd nog wel eens als jachtopzichter genoemd. In 1797 wordt genoemd Jan Ruttgers van Leusen. Hij werd ook wel Schotman genoemd omdat hij deze plaats bewoonde. In 1805 zal er een nieuwe jager zijn gekomen. In de pachtboeken treffen we dan Derk Schotman aan. Vermoedelijk is zijn eigenlijke naam Derk Knoop, blijktens een aantekening uit 1809. Hij krijgt dan voor de jachttijd 40 gulden.

Deze jagers zullen er in die tijd zeker geen full time job aan hebben gehad. Als dagloner op het landgoed zullen zij alle voorkomende land- en bosbouw werkzaamheden hebben verricht.

BEREND MARSMAN.

De eerste "echte" aangestelde jachtopzichter is Berend Marsman die bij zijn benoeming tegelijk onbezoldigd Rijksveldwachter is geworden. Men kende in die tijd een onbezoldigd Rijksveldwachter onder de fraaie naam van "Koningsjager".

Berend is op 19 januari 1836 geboren op het erf Duistermars, gelegen in de buurschap Okkenbroek. Het geslacht Marsman was van oorsprong afkomstig van het erf Marsman bij de IJzermolen in Deventer. Zijn vader, eveneens Berend geheten en geboren op het erf Kamperman in Bathmen, was door zijn huwelijk met Maria Duistermars op dit erf komen wonen.

Op 12 juni 1861 trouwt Berend met de in 1833 te Laren geboren Hendrika Brekvelde, dochter van Harmen Brekvelde en Aaltje Steegman. Na hun huwelijk betrekken zij de op de Lorkeers gelegen

katerstede Zwolschen, te midden van uitgestrekte heidevelden. Dit stulpje dat tot 1858 behoorde tot het landgoed Schoonheten was eigendom van zijn zwager Hendrik Pasman, gehuwd met Willemina Marsman.

In een tijd waar alle afstanden vrijwel te voet moeten worden afgelegd was dit voor Berend te ver van Schoonheten gelegen om zijn taak van "koningsjager" goed te kunnen vervullen.

Om in deze situatie verandering te brengen geeft Derk Bentinck in het najaar van 1864 aan de plaatselijke meester timmerman Gerrit Jan Eikenaar de opdracht een bestek met tekening te maken voor het bouwen van een "jagershuis". Voor de som van 20 gulden leverde Eikenaar de benodigde plannen.

In de loop van 1865 nemen Eikenaar en Dieks Lemmers, meester-metselaar uit de Koestraat te Raalte, de werkzaamheden met voortvarendheid ter hand.

De werkzaamheden gaan Berend waarschijnlijk niet snel genoeg. Als de baas er niet is wordt er wat afgelummeld, is zijn oordeel. Heintje Marsman, kleindochter van Berend, vertelde dat haar grootvader Berend de arbeiders wel aan het werk kreeg.

Berend Marsman met zijn zoon (waarschijnlijk) Hein. Foto ca. 1890

De volgende anekdote is in familiekring lang gekoesterd. Derk Bentinck kwam in gezelschap van zijn hondje regelmatig de vorderingen van het werk bezichtigen. Het gezag was in die tijd van dien aard, dat wanneer de "broodheer" kwam, iedereen ijlings aan het werk toog. De kern van het verhaal zat in het hondje. Berend kon het blaffen vlekkeloos nadoen en als er naar zijn oordeel weer eens werd gelummeld of de pauzes te lang duurde, dan deed hij het blaffen van het hondje na. Het werkvolk in de veronderstelling dat de baron ter inspectie kwam, ging als de wiedeweerga aan de slag.

Jachthuis ca. 1925. De roosvensters in de topgevel en in het fronton in de voorgevel zijn gegoten door ijzergieterij Nering Bögels te Deventer. Voor de balustrade heeft Derk baron Bentinck 32,50 gulden betaald aan dezelfde firma. Voor de deur is de pomp nog aanwezig. Origineel was in bezit van Heintje Marsman. Foto W. Hoogeland.

Als in de loop van 1865 alles gereed is kunnen Berend Marsman en Hendrika Brekveld met hun 3 kinderen, Maria, Albertus en Hendrik, het jachthuis betrekken. Het daarop volgende jaar bracht hun zowel geluk als verdriet. Gelukkig waren zij met de geboorte in april 1866 van dochter Berendina en verdrietig met het overlijden van hun oudste kind Maria. Hendrika Marsman-Brekveld was niet sterk. Veelvuldig moet dokter Peel uit Raalte komen. De doktersrekeningen zijn hoog en worden in gedeelten betaald. Ook Derk en Anna Bentinck springen wel eens bij. Na de geboorte van Mannes in 1868 en Willemina Hendrika in 1870 overlijdt Hendrika op 4 maart 1873. Berend blijft achter met vijf jonge kinderen. Spoedig vindt Berend nieuw geluk bij de 11 jaar jongere zuster van zijn eerste echtgenote, Gerritdina Brekveld. Alvorens tot de trouwdag kan worden overgegaan moet er eerst Koninklijke dispensatie worden aangevraagd omdat het huwelijk binnen de wettelijk gestelde rouwperiode plaatsvindt. Op 1 april 1875 is het dan zover en wordt er getrouwd. Na de huwelijksvoltrekking zal er wel, zoals gebruikelijk, op de deel van het jachthuis met naaste familie op bescheiden wijze een borreltje zijn gedronken. Men was immers nog in de rouw!

Uit dit 2^e huwelijk van Berend Marsman wordt op 9 juni 1876 een zoon geboren. Hij werd Hein genoemd. Maar het noodlot slaat echter wederom toe. Gerritdina komt op 29 januari 1878 in de kraam te overlijden. Het gezin in droefenis achterlatende.

Berend moet de niet geringe taak, het bestieren van de huishouding overlaten aan zijn oudste dochter Berendina, nog maar 12 jaar oud.

Haar broers Albertus en Hendrik zijn inmiddels het huis uit. Zij zijn na de lagere schooltijd vertrokken om respectievelijk als smids- en boerenknecht te gaan dienen. De eerste in Elden bij Arnhem en de laatste bij zijn oom op Duistermars.

Jachthuis ca. 1935. Foto gemaakt door jhr. C. den Tex.

Na in februari 1879 ook nog zijn zoon Mannes aan de mazelen te hebben verloren, sluit Berend na verval van krachten op 23 juli 1896 voor goed zijn ogen, 60 jaar oud.

EEN GEVAL VAN MOORD?

Dat je als jachtopzichter niet alleen met stropers wordt geconfronteerd heeft Berend Marsman ervaren. Een geval van moord? ... Of een toevallig ongeluk?

In de jaren dat de familie Becking eigenaren waren van het erf Kleine Schaesberg in de buurschap Heeten, is er op dat erf een ernstig ongeval gebeurd. Op een vrijdag toen de heren Becking met de koets naar de stad waren, is de knecht in de stal zijn jachtgeweer gaan poetsen. Tijdens het poetsen is onverwacht het geweer afgegaan. De kogel trof de meid, die de varkens aan het voeren was. In opperste verwarring heeft de knecht de meid op haar bed gelegd en getracht de wond te behandelen. Hij merkte echter dat alles vruchteloos was. In radeloosheid wilde hij ook zichzelf van het leven beroven door verdrinking in de bij de boerderij gelegen vijver. Hij schrok hiervan echter terug en nam de vlucht. Vijf dagen heeft hij zich schuil weten te houden in de bossen van Schoonheten. Na lang zoeken ontdekte Berend Marsman de ongelukkige, geheel verzwakt en uitgehongerd. Berend heeft een volgende vluchtpoging van de man weten te verijdelen, heeft de ongelukkige opgevangen en verzorgd alvorens hem over te dragen aan de autoriteiten. De overlevering laat niet weten of de man een straf heeft moeten uitzitten, wel dat hem geen moord ten laste is gelegd.

Hendrik (links) en Hein Marsman, gefotografeerd door mr. A.G.W. baron Bentinck, ca. 1900.

LOON VAN EEN JACHTOPZICHTER.

Berend Marsman kreeg als loon voor zijn arbeid 75 gulden per jaar. Aan het einde van het jaar kreeg hij nog eens 25 gulden als afsluiting van de jacht.

Verder kreeg hij regelmatig vergoeding voor kleding, laarzen en schoenen.

Om wat bij te verdienen verzorgde hij op Schoonheten de slacht waarvoor hij een vergoeding kreeg van 25 gulden.

Alles bij elkaar geen loon om met een gezin van te kunnen leven, mede omdat hij voor de pacht van het jachthuis met een stukje grond jaarlijks 60 gulden moest betalen.

Op het stukje grond, die ongeveer 3 hectare groot zal zijn geweest, hield hij een paar koeien en verbouwde er rogge en gewassen voor eigen levensonderhoud.

Hendrik (links) en Hein Marsman met de jachthonden voor het Jachthuis, gefotografeerd door mr. A.G.W. baron Bentinck. Foto ca. 1900.

NIEUWE GENERATIE.

Berend Marsman wordt als jachtopzichter en onbezoldigd rijksveldwachter opgevolgd door zijn beide zoons Hendrik en Hein. Hendrik hield zich het meest bezig met de bosbouw en het runnen van het eigen kleine boerenbedrijf met vier koeien en Hein, die 12 jaar jonger was dan Hendrik, met de jacht.

Hendrik en Hein hebben altijd een vertrouwenspositie gehad bij de familie Bentinck.

Een positie die voordien gedurende een aantal generaties werd ingenomen door de familie Veldhuis van de Hertog van Portland. Zo hebben zij jaren achtereen de pachten geïnd en de boodschappen van allerlei aard gedaan. De wandelaar kon bij hen de verplichte wandelkaart verkrijgen. Een kaart die ook nodig was als je bosbessen wilde plukken. Als mr. A.G.W. baron Bentinck er op uitging met de jacht was Hein onafscheidelijk. Hein leerde de dochters Anna en Harry Bentinck omgaan met het geweer. Het verzorgen van de fret behoorde tot zijn taak en samen met zijn broer Hendrik verzorgde hij de kennel en richtte de honden af voor de jacht.

Hendrik Marsman is direct na de lagere school als boerenknecht gaan werken bij zijn oom op Duistermars. In die periode heeft hij ook zijn nicht Gerritdina Marsman, dochter van Hendrik Marsman en Hendrika Horstman, beter leren kennen en op 26 november 1890 komt het tot een huwelijk. De eerste jaren van hun huwelijk hebben zij ingewoond op 't Peters, gelegen in Dijkerhoek in de gemeente Holten, het ouderlijk huis van Gerritdina. (Gerdienemeuje zoals ze werd genoemd)

In mei 1895 komen Hendrik en Gerritdina met hun dochter Hendrika (Rieka) naar Schoonheten. Hier worden nog twee dochters geboren, Berendina Hendrika (Diena) op 17 oktober 1897 en bijna negen jaren daarna op 14 juni 1906 de bij velen bekende Heintje Alberta Marsman. Het gezin Marsman heeft vele jaren haar werk in alle rust en eenvoud verricht. Het zware leven, zoals het gezin van Berend Marsman heeft gekend, is hen bespaard gebleven. Eerst bij het overlijden van Hendrik, op 28 april 1937, slaat het noodlot toe. Zijn echtgenote Gerdienemeuje volgt hem 89 jaar oud op 17 september 1957.

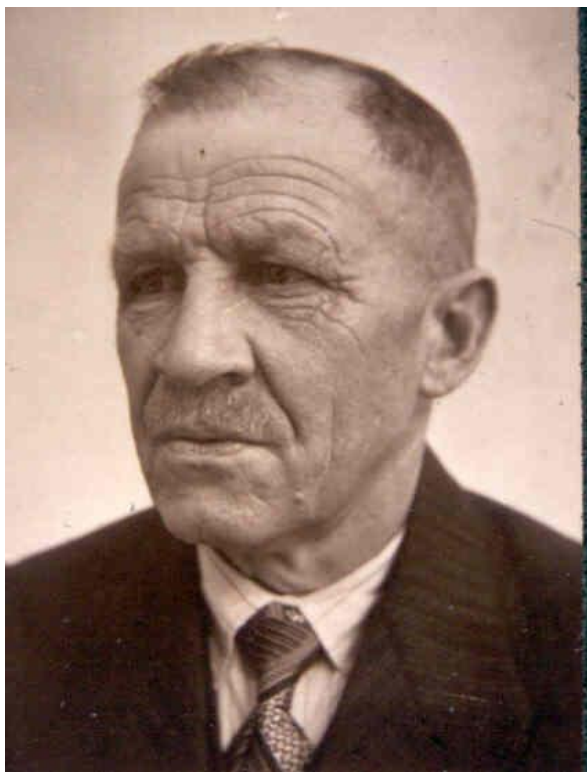
*Hendrik Marsman (1864 - 1937) en zijn echtgenote
Gerritdina Marsman (1868 - 1957)*

HEIN MARSMAN.

Hein is de laatste Marsman die als "Koningsjager" jachtopzichter op Schoonheten is geweest. Van hem weten we niet zoveel. Voor zover wij weten heeft hij altijd op Schoonheten gewoond en gewerkt. Dagelijks maakte hij een aantal keren zijn ronde over het landgoed. Samen met Hendrik heeft hij vele wandelpaden aangelegd. Betonbruggetjes over ontwateringsloten herinneren hier nog aan. Sommige nog geheel intact, andere vervallen en weggezaakt. Eveneens onderhield hij bij het jachthuis een kennel voor jachthonden.

Minstens vier á vijf honden bevolkten de kennel en werden afgericht voor de jacht.

Na het overlijden in 1937 van Hendrik Marsman is Hein de pachter van het jachthuis geworden.

*Hein Marsman. (1876 – 1950)
Rechts als jager met zijn hond Dona.*

Het is aardig te zien dat in de loop van circa 75 jaar de pacht prijs niet erg veel hoger geworden. Hein moest in 1941 jaarlijks 90 gulden opbrengen voor het huis en circa 3 hectare bouw- en weiland.

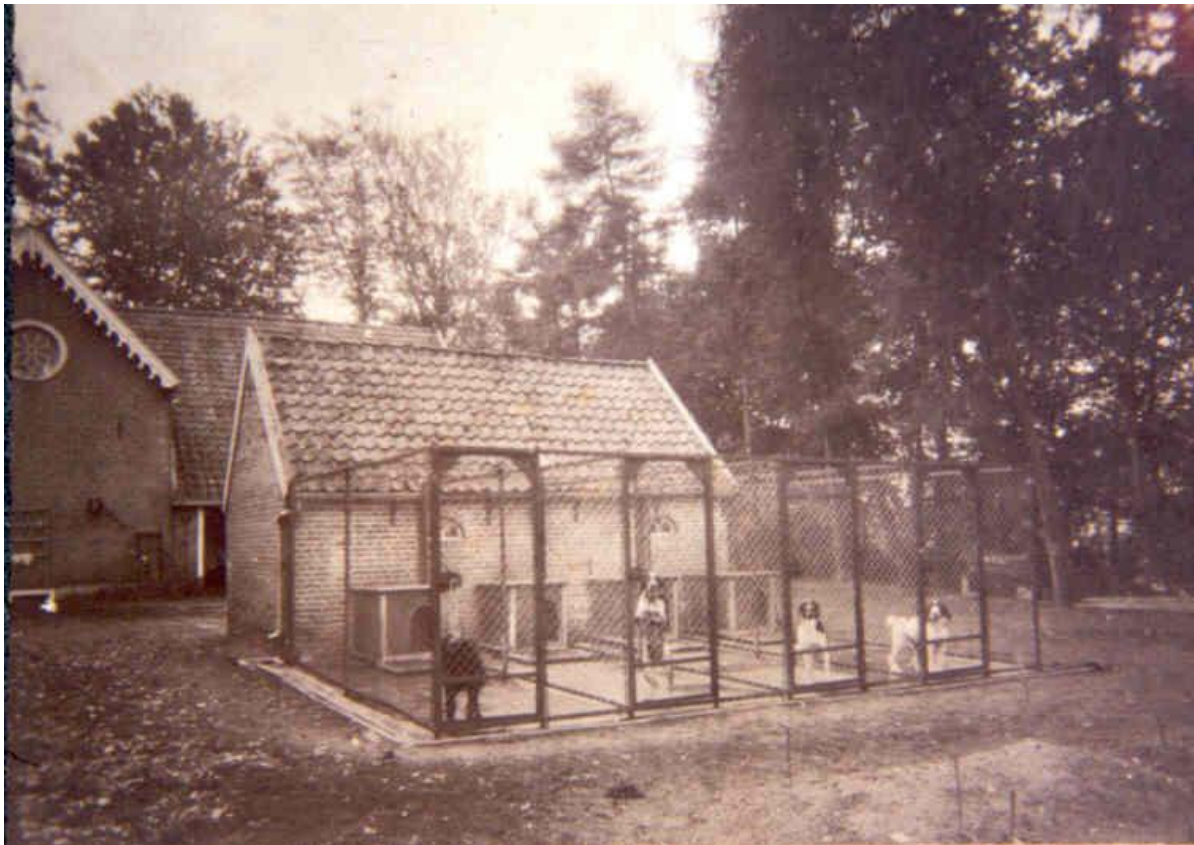
Omdat Hein al het werk niet in zijn eentje kon verrichten kwam op 7 juni 1937 Frederik Jan (Frits) Reterink, verre familie van de Marsmannen, als landarbeider in dienst bij de familie Bentinck. Als ook bij Hein de jaren beginnen te tellen wil hij het boerenbedrijfje dat nog altijd werd gerund op 3 hectare land, afstoten. Eind 1949 wordt overeengekomen dat met ingang van januari 1950 het bouwland wordt afgestoten en met ingang van november het grasland. Voor de huur van enkel en alleen het jachthuis moest jaarlijks dan nog 40 gulden worden opgebracht. Hein heeft het allemaal niet meer mogen meemaken. Hij overlijdt op 21 januari 1950.

DE DERDE GENERATIE.

Ook de kinderen van Hendrik en Gerdiene Marsman hebben op het huis Schoonheten gediend. Rieka is er eerst als keukenhulpje gaan werken. Eerst alleen overdag, later voor dag een nacht. Van hulpje is zij uiteindelijk de keukenprinses geworden. Zij bestierde de keuken met strakke hand en duldde geen pottenkijkers in de keuken, zij was er “heer en meester”. Na haar vertrek is zij nog vele jaren huishoudster geweest bij de familie Vosman op boerderij Aarnink aan de Holterweg in Heeten, waar de moeder was overleden.

Heintje is ook een aantal jaren als dienstmeisje werkzaam geweest op het huis, maar is haar hele leven op het jachthuis blijven wonen. De wereld heeft zij niet gezien. Schoonheten was haar domein. Zij heeft na het overlijden van haar vader in 1937 de verzorging van haar moeder Gerdienemeuje en van haar oom Hein op zich genomen. Gerdienemeuje was niet de gemakkelijkste. De band tussen Heintje en haar vader was sterker. Als Heintje in haar jonge jaren volgens Gerdienemeuje beter wat anders kan doen dan zitten breien, zegt Hendrik: “loat det kind zitten, ze breit mie un pette”.

Heintje verzorgde nadat Rieka dit voor haar had gedaan, op het jachthuis jarenlang het “noenmaal” voor de gasten op de drijfjachten. Deze werd dan genuttigd in de jachtkamer. De drijvers kregen altijd erwtensoep op de deel die jaren lang werd gekookt door Annie van der Kolk. Om het werk goed te laten verlopen kreeg Heinte hulp van “het grote huis”. Maar ook hier gold, Heintje was de baas. Als na het overlijden van Gerdienemeuje in 1957 Heintje als laatste der Marsmannen alleen achterblijft, mag zij op het jachthuis blijven wonen. Frits Reterink woont dan nog steeds bij haar in.

De kennel bij het jachthuis, foto ca. 1900.

Heintje krijgt in 1985 plaatselijke bekendheid tijdens een bezoek van de pool Stefan Madejczyk. In de nacht van 19 op 20 juni 1942 stort in de omgeving van de Portlanderdijk een Vickers Wellington MkII van de Royal Air Force met vijf bemanningsleden neer. Vier van de vijf inzittenden komen om het leven. Het toestel was in de avond van 19 juni opgestegen in het graafschap Yorkshire met als doel de stad Emden te bombarderen. De enige overlevende is de 31 jarige radio-telegrafist en boordschutter Stefan Madejczyk.

Na op ongelukkige wijze op aarde te zijn beland, maakte Stefan de balans op wat zijn verwondingen betrof. Zijn arm deed pijn en onder zijn linkerarm ontwikkelde zich een enorme bult. Zijn linkerhand was tot op het bot opengehaald.

Stefan verbond zijn hand met zijn blauwe halsdoek, die hij kort voor zijn fatale vlucht van zijn moeder had gekregen. De parachute legde hij snel af en verborg deze in het kreupelhout. Na zich enige tijd schuil te hebben gehouden om weer enigszins bij zijn positieven te kunnen komen probeerde Stefan zich te oriënteren.

De tijd is inmiddels tot het ochtendgloren gevorderd. Hein en Heintje Marsman maken zich gereed om de koeien te gaan melken. Hein trekt het tweewielige melkkarretje achter zich aan, met Heintje naast zich. Kalm en bedaard verrichten zij hun werk. Plotseling schrikken zij van een man die op hen toeloopt. Zij zien een piloot, onder de modder en besmeurd met bloed. De man toont Hein en Heintje zijn gewonde hand en begint tegen hen te praten. Zij verstaan hem niet. Hein is wat wantrouwig en weet niet goed wat te doen. Heintje maakt zich zorgen om de situatie. Na enig overleg met elkaar, wenkt Heintje de piloot mee te komen en gaan zij op weg naar het jachthuis.

In de warme keuken helpt Heintje de piloot zo goed mogelijk. Zij verwijdert de blauwe halsdoek die als noodverband dient en brengt een schoon verband aan. Hein en Heintje achten het noodzakelijk, gezien de verwondingen, dokter De Boer in te schakelen. Docter De Boer adviseert Stefan over te brengen naar het ziekenhuis in Raalte. Onder begeleiding van de Sicherheitsdienst wordt Stefan vervoerd. Na voldoende te zijn hersteld wordt hij als krijgsgevangene op transport gesteld naar Duitsland en belandt in kamp Stalag Luft III.

V.l.n.r. Gerrit van der Kolk, Frits Reterink, daarachter, Ben Schrijver, de heer en mevrouw Aberson, Stefan Madjeszyk, Heintje Marsman, mevrouw Madjeszyk en de heer en mevrouw Rietman. Foto 1985 uit het boek "Raalte in oorlogstijd".

34 jaar nadien, op 17 oktober 1976, komt Stefan Madjeczyk na bemiddeling van het echtpaar Aberson uit Olst, weer terug naar de plek waar hij liefdevol werd opgevangen en verzorgd. Heintje voorziet haar gasten, op de haar bescheiden wijze, van een kopje thee. Als haar gasten druk met elkaar in gesprek zijn, maakt zij zich stilletjes uit de voeten. Uit de kast haalt zij een kleinood die zij al die jaren als een relikwie heeft bewaard. Teruggekomen in de kamer, loopt zij op Stefan Madjeczyk af en reikt hem het sjaaltje aan en zegt "hier hej oe sjaaltien terug". Stefan neemt ontroerd de blauwe halsdoek in ontvangst. Na het verschonen van de wond had Heintje de halsdoek gewassen en opgevouwen in haar kast gelegd. Na 34 jaar kon zij het aan de rechtmatige eigenaar terug geven. Een halsdoek waaraan een onuitwisbaar verhaal is verbonden.

In 1985 volgt er een tweede bezoek en van dit bezoek is in de pers ruim aandacht besteed. Het hele verhaal is door Richard Woolderink voor de eeuwigheid vastgelegd in zijn boek "Raalte in oorlogstijd".

HET JACHTHUIS VERBOUWT.

In de jaren vijftig van de vorige eeuw hadden al eens aanpassing aan het huis plaats gevonden. Bij die gelegenheid kwam er een keuken, toilet en douche. Even daarvoor was de deur in de linkerzijgevel al vervangen door een raamkozijn. In 1963 geeft mr. R.F.C. baron Bentinck van Schoonheten architect L. Mensink uit Olst opdracht het huis grondig op te knappen. De balustrade aan de voorzijde van het huis wordt verwijderd evenals drie roosvensters in de topgevels en het

fronton aan de voorzijde. Deze voor de bouwtrant uit de 2^e helft van de 19^e eeuw illustratieve elementen moeten plaatsmaken voor twee raamkozijnen en drie dakkapellen. Kozijnen en dakkapellen die er voor moeten zorgen dat de geprojecteerde slaapkamers op de zolder worden voorzien van daglicht. Bij die gelegenheid wordt ook de douche verplaatst naar de zolderverdieping om plaats te maken voor een nieuwe keuken. De gietijzeren elementen van de balustrade en de roosvensters zijn gelukkig bewaard. Aan de situatie na deze verbouwing is tot op heden geen enkele verandering gekomen.

Heintje en Frits hebben in deze ambiance nog jaren lief en leed met elkaar gedeeld tot dat ook Heintje op 22 maart 1990 komt te overlijden.

Zo kwam er een einde aan drie generaties Marsman, zeer toegewijd aan hun werk en zeer loyaal aan de familie Bentinck. 125 jaar Marmannen op het jachthuis werd hiermee afgesloten.

*Jachtafereel op Schoonheten, ca 1980, tekening door Ben Schrijer. Particuliere collectie.
Foto: W. Hoogeland.*

'T WINKELTIE

J.U.Bentinck van Schoonheten.

't Winkeltie is niet meer. Dat dit eens zou gebeuren, was onvermijdelijk, maar met het verdwijnen van 't Winkeltie is een stukje charme van het Landgoed Schoonheten verloren gegaan. Niet dat het pand onbewoond blijft, Wim en Ineke Grootenhuis krijgen nu tijd om te genieten van deze heerlijke plek waar ze wonen.

De geschiedenis van 't Winkeltie begint in 1933, de crisistijd. De vader van Wim, Hendrik Jan Grootenhuis, werkte als manusje van alles, zoals chauffeur en tuinman, voor mr A.G.W. baron Bentinck. Ook deze had het moeilijk in de crisistijd en moest het loon van zijn arbeiders verlagen van 11 naar 9 gulden per week. Hendrik Jan, die nog bij zijn ouders thuis op de boerderij Hoekert woonde

droomde ervan voor zich zelf te beginnen in de vorm van het houden van een eigen winkeltje. Verder wilde hij graag trouwen en daarvoor moest hij Mina, zijn aanstaande, wel kunnen onderhouden. De familie Grootenhuis heeft al heel lang banden met Schoonheten. Oorspronkelijk komt de familie uit Diepenveen, maar via de Kortz, een boerderij die al voor de bouw van het huis Schoonheten bestond, zijn ze op de vlak bij het huis Schoonheten gelegen boerderij Hoekert gekomen. Op de plek van 't Winkeltie was een leegstaande boswachterswoning. Hendrik Jan mocht deze huren en op 1 juli 1933 heeft hij zijn Winkeltie officieel geopend.

't Winkeltie omstreeks 1946.

't Winkeltie was echt een "Winkel van Sinkel". Alles was er te koop: touw, klompen, petroleum, flessen gas, veevoer, je kon het zo gek niet bedenken. En natuurlijk tabak, want het eerste wat Hendrik Jan deed was een vergunning aanvragen voor het verkopen van tabakswaaren. Zo'n tabaksvergunning moest ieder jaar verlengd worden. Een gemeenteambtenaar kwam ieder jaar controleren, rookte een dikke sigaar en dan was de vergunning weer geregeld.

De zaken gingen meteen goed, in ieder geval goed genoeg om op 15 december 1934 te trouwen, waarna het gezin achter 't Winkeltie ging wonen. Toen de oorlog uitbrak werd 't Winkeltie ontruimd want het lag in het spergebied van waaruit de V-1's op Londen afgevuurd werden. Het gezin, dat onder meer in 1941 met Wim werd uitgebreid, trok weer bij de grootouders op Hoekert in. De winkel werd voortgezet in het stenen houtschuurtje aan de oprijlaan en is gedurende de hele oorlog blijven bestaan.

Wim en zijn drie broers moesten al jong meehelpen. Zij haalden de boodschappenboekjes op bij de klanten en brachten kannetjes petroleum rond. Ook gingen zij met een vat stroop langs de deur. Niet gek, want er werd veel stroop gegeten. Vaste prik 's morgens bij de boeren was pannenkoeken met stroop.

Terwijl de noodwinkel geraakt is door een granaatscherfgat onder het raam, heeft 't Winkeltie de oorlog goed doorstaan. Maar na de oorlog voldeed de behuizing toch niet meer. In 1957 is deze geheel gesloopt en weer nieuw opgebouwd, waarvoor door Bonne Bentinck de eerste steen is gelegd.

Toen Wim 17 werd is hij bij zijn vader in de winkel gekomen en in 1973 heeft hij samen met zijn vrouw Ineke 't Winkeltie overgenomen. Voor de klanten was dit duidelijk een frisse wind in de winkel, het assortiment veranderde en je kon er zeker van zijn dat wat je kocht vers was.

Maar de traditie van de boodschappenboekjes en het rondbrengen van de bestellingen is gebleven.

't Winkeltie omstreeks 1958.

Al die jaren heeft 't Winkeltie een vaste klantenkring gehad met toch steeds weer nieuwe klanten. Wim en Ineke weten dan ook van de meeste mensen in de buurt wat ze dagelijks eten. Passanten stopten wel voor ijs of sigaretten, maar veel toeristen kwamen er niet. Wel een oude, slecht ter been zijnde boer, die per tractor kwam, een paar keer toeterde, en zo van boodschappen voorzien werd. Opmerkelijk is dat huurders van de aangrenzende vakantiewoning hun boodschappen in de supermarkt gingen halen. Bij het sluiten van 't Winkeltie hadden Wim en Ineke nog steeds zo'n 120 vaste klanten, die op 12 december 2003 afscheid konden nemen en de kleine fototentoonstelling over de geschiedenis van 't Winkeltie konden bekijken.

Hendrik Jan Grootenhuis (1905-1975) en Hermina Johanna Hoekerswever. (1904-)

Wim en Ineke Grootenhuis, 2003. Afsluiting van 70 jaar, 2 generaties, kruidenier op Schoonheten.

DE JACHTOPZICHTER.

Wim Hoogeland.

De laatste jachttopziener op Schoonheten is Frederik Jan (Frits) J. Reterink. Frits is op 5 maart 1920 geboren in de gemeente Diepenveen. Op 7 juni 1937 komt hij als 17 jarige knaap naar Schoonheten. Hij komt als landarbeider, als manusje van alles in dienst van mr. R.F.C. baron Bentinck van Schoonheten en komt als kostganger te wonen bij de familie Marsman in het oude jagershuis aan de Schoonhetenseweg. Frits is vrijwel zijn hele leven daar blijven wonen. Frits is na de 2^e WO geïnstalleerd als Koningsjager als opvolger van Hein Marsman. Hij was zowel boswachter, jachttopziener en uitvoerder van alle voorkomende werkzaamheden.

Hij kreeg mede verantwoordelijkheid voor circa 400 hectare bosgrond, was er voor het onderhoud van de tuinen en moest zorgdragen voor een goede wildstand in de bossen. Dit laatste was zijn liefste bezigheid.

Overigens verzorgde Frits ook nog zo'n twintig jaar de mestkuikens, voorvoor in de jaren zestig een aantal enorme stallen achter het jachthuis zijn verzezen. En de weken van advent voor de kerst was Frits samen met Gerrit van der Kolk enorm druk met het kappen van kerstdennen die dan met duizenden tegelijk op de markt werden gebracht.

Ter gelegenheid van zijn 40 jarig jubileum in 1977 wordt Frits met een groot feest onthaald op het voorplein van het huis Schoonheten. Bij diezelfde gelegenheid krijgt hij een ridderorde opgespeld voor al zijn bewezen diensten. Na zijn pensionering in 1985 blijft Frits zich inzetten voor Schoonheten. Jaren achtereenvolgens verzorgt hij o.a. de duiven in de duiventil die nog steeds in volle glorie is te bewonderen aan de rechterzijde van de oprijlaan

ter hoogte van het huis. Ook de weken voor kerst zorgt hij nog voor de kerstdennen en kerstgroen voor kerststukjes. De aantallen zijn dan niet meer zo groot. Allen een paar particulieren komen dan nog langs.

Toen het alleen wonen, nadat Heintje Marsman in maart 1990 was overleden, niet meer ging is Frits in december 1998 op de Stevenkamp in Heeten gaan wonen. Helaas heeft hij ook hier niet lang kunnen vertoeven.

Toenemende verzorging kon alleen nog worden gegeven in het verpleeghuis de Hartkamp te Raalte. M.i.v. mei 2001 heeft Frits daar zijn thuis.

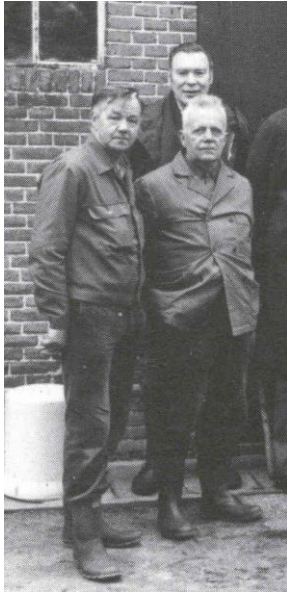
Jachthuis, noord-west zijde. De fiets van Frits tegen de muur en een paar ganzen als bewakers rond het huis. Tekening door Ben Schrijer. Ca. 1977. Origineel in bezit van Frits Reterink. Foto: W. Hoogeland.

Op 17 juni 1977 verschijnt er in het blad "De Nederlandse Jager" nummer 14, een artikel met als titel "de jachtopzichter".

Het verhaal typeert de jachtopzichter die liefde heeft voor alles wat groeit en bloeit. Iemand die voor honderd procent is toegewijd aan zijn beroep. Zonder dat hij met name wordt genoemd, weet je dat het ook over Frits gaat. De schrijver moet hem bijzonder goed kennen.

De schrijver die zich alleen maar kenbaar maakt met de letter V, heb ik kunnen "ontmaskeren" als de heer W. Verhoeven. Eveneens een liefhebber van de jacht en misschien daardoor ook wel een tikkeltje bevooroordeeld en daarmee het beroep van jachtopziener ietwat idealiseert.

Wat ook erg aardig is, zijn de drie afbeeldingen bij dit artikel. Deze zijn met vaardige hand gemaakt door B.G. (Ben) Schrijer. Een prent laat het jachthuis zien van de noord-westkant. Tegen de muur staat de fiets van Frits, gereed om zijn ronde te doen over het landgoed.

Ben Schrijer die een kleine drukkerij in Lochem bezat, kwam bijna wekelijks op de zaterdag bij Frits op bezoek. Ook Schrijer was een liefhebber van de jacht. Meer dan 25 jaar heeft hij van mr. R.F.C. baron Bentinck van Schoonheten vergunning gehad om op Schoonheten te jagen op kraaien en houtduiven. Hem ging het niet zozeer om het jagen dan wel het al slenterend genieten van de natuur. Bij Frits was hij altijd een welkome gast, dronk er zijn kopje koffie en at tussen de middag samen met Frits het noenmaal. Voor Frits een moment om zijn eenzaamheid te verdrijven. Zowel Frits, Schrijer als Verhoeven waren verknocht aan Schoonheten, aan de natuur in al haar facetten. Met dit verhaal en illustraties hebben Schrijer en Verhoeven een hommage willen brengen aan Frits Reterink.

Deze hommage en waardering willen wij u niet onthouden. Lees het wel met de wetenschap de het enigszins geïdealiseerd en geromantiseerd is geschreven, maar oprecht is in haar bedoeling.

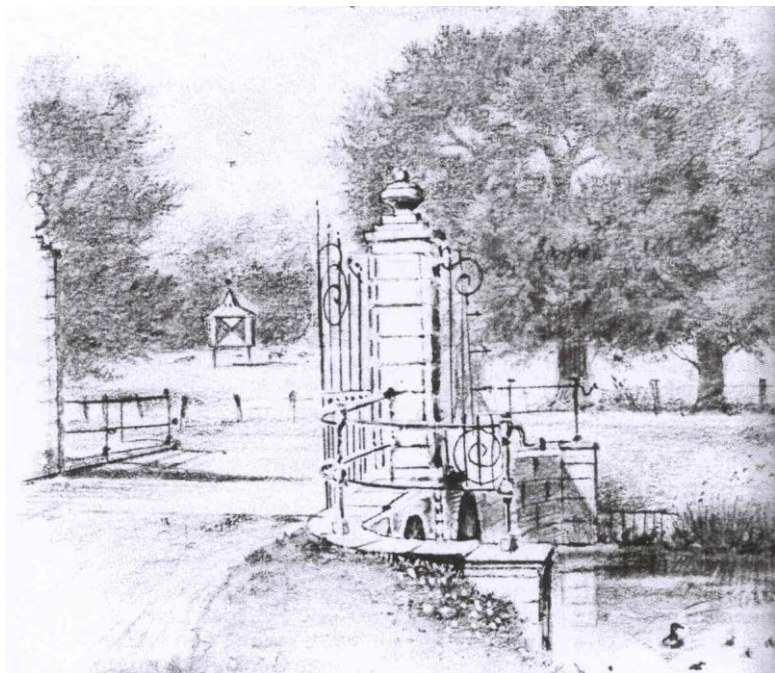
*Gerrit van der Kolk, Ben Schrijer en Frits Reterink.
Fragment foto uit "Raalte in Oorlogstijd", 1985.*

Een weg omzoomd met oude eiken leidt er naar toe. Als het landschap verandert, er hagen en bomen langs het bouwland staan, een enkele beuk of eik wat verlaten in een weiland prijkt, weet je dat je in zijn gebied bent. Als jongen nog, zelf afkomstig uit een jachttopzichters gezin, is hij er gekomen, als toekomstige opvolger van der oude wildbewaker van dat moment. In overeenstemming met de traditie, die hij hoog acht, maar aanpast aan de tijd, indien nodig.

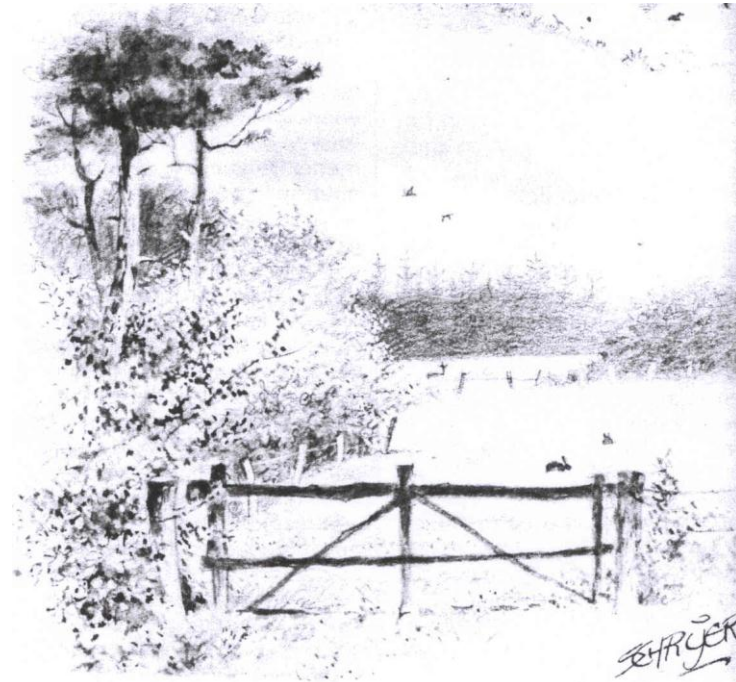
Hij leert er het vak, houdt het roofwilde kort, maar gunt het graag zijn bestaan. Uitgemaaide fazanteneieren en een klein aantal, speciaal voor dit doel geproduceerde eieren worden naar de gewoonte van de tijd onder een broedse kip gelegd en na het uitkomen zorgvuldig opgefokt. Ondervinding leert hem de waarde van dierlijk eiwit kennen en inde maanden mei en juni concurreert hij met de spechten en is hij een trouw bezoeker van de mierennesten om hen de eieren te ontnemen om zo de opfok van zijn jonge fazanten mogelijk te maken. En in de zomernacht dat het bed het warmst en de nachttemperatuur het laagst is, gaat hij nacht na nacht het potkacheltje opstoken, opdat zijn jonge fazanten opgroeien tot, door snelheid, weerbaar wild. De pachtboeren zijn goede vrienden en zijn de enigen, tezamen met een enkele buurtbewoner en de met wandelkaart gewapende stedeling, die de dreven van het landgoed sporadisch belopen. In de tijd dat de bosbessen rijp zijn, galmt het van de jeugdige stemmen en maakt de wijde omtrek gebruikt van het heerlijk recht, daarna keer de stilte weer.

Een enkele dakloze zwerver, slapend in een bosrand of in een verlaten schuur, belaagt met een enkele strik zijn wild. Mag men vermoeden dat de jonge, tot man rijpende leerling, slechts het oogje van de strik doorknipt en het daarbij laat? Dat hij het roofwild

en de zwerver hun deel, altijd een bescheiden deel, maar toch hun deel, toewenst? Maar verwilderde kat, jagende hond en de met fiets en grote aantallen wildstrikken opererende stroper, die zijn wild bedreigen, vervolgt hij met overtuiging. Hij peurt wetmatigheden uit zijn ervaringen, vult die aan met een belangstellende geest en haalt uit boeken en tijdschriften datgene, wat het Nederlandse opvoedingssysteem uit de dertiger jaren hem niet geeft. Zijn wereld is klein, begrensd door de zandwegen die zijn terrein omgeven, aangevuld door een sporadisch

bezoek aan de naastbij liggende steden, maar groeit door het geschreven woord tot begrip en inzicht in de wereld van de natuur. Militaire dienst en mobilisatie kunnen de jonge jachtopzichter niet veranderen, hij komt terug zoals zijn vader is, stil en ingetogen, wetend docht zwiĳgend. Naar de donkere jaren van bezetting en terreur kun je raden, je kunt niet vragen, hij vertelt wat hij kwijt wil en zwiĳgt over alles waarvan hij vindt dat het anderen niet aangaat. Was er in het jachtseizoen wild voor de pot, sneuvelde er wel eens een ree anders dan door een Duitse kogel, wat deed men tegen de terreur van de landwacht? Vermoedens mag men hebben, maar verder komt men niet. Met verwondering (en wellicht iets van bewondering) neemt hij kennis van de V-1, die men schiet vanuit het centrum van zijn gebied. Eerste contact met een nieuwe technische wereld, die later zijn dreven, bossen en landbouwgebieden zal bedreigen. Veranderingen op velerlei gebied dringen binnen in het terrein van de jonge zelfstandige jachtopzichter in een Nederland, dat zich transformeert. Hij ziet de grove den vervangen door andere houtsoorten, maar buizerd en havik blijven zijn veld bevolken. De reeënjacht in Nederland

verandert, doordat drijven en drukken niet langer zijn toegestaan, het kogelschot wordt ingevoerd. Hij groeit mee met de ontwikkeling en verzorgt de jager met goed advies over bers en aanzit, over leeftijd en gedrag. Zijn fazanten, op jeugdige leeftijd zich nog altijd koestarend in de warme schijn van het potkacheltje presenteert hij met snelheid en hoogte, zetten een standaard voor iedereen en vormen zijn faam in wijde omtrek. Zijn toewijding aan veld en wild is grenzeloos, het vraagt de volledige man en hij geeft hem. De eens zo gesloten gemeenschap legt men open, zandwegen verandert men in moordbanen voor ree en haas, egel en konijn, fazant en eend. De stilte van weleer verandert in het monotone gedreun van tractor en vrachtwagen, een ree in de bosrand oogt de gillende brommer na, het vliegtuig dat de geluidsbarrière doorbreekt, brengt de fazantenhanenpopulatie tot grote opwindning. Broedse kip en potkachel vervangt hij

door modernere middelen. Het roofwild vraagt nog steeds zijn aandacht, maar zorgelijk raapt hij 's morgens de overreden marter op, met vreugde vertelt hij over de schoonheid van een vos die in een bietenveld, flankerend als een setter tegen de wind in, jaagt. Hij ziet de nuttige functie van het roofwild, waardeert deze gezondheidspolitie van zijn veld, maar vindt wel dat in het zeer vroege voorjaar hun aantallen aangepast moeten worden. Grote aantallen recreanten vervangen de zwerver van weleer, thans niet het wegvangen van een enkel haas of konijn, maar een voortdurende massale dreiging van verontreiniging, onzorgvuldigheid met vuur, loslopende honden. De droge dagen ziet hij met zorg tegemoet en voorkomen van verstoring van al wat leeft en in wording is, is voortdurende noodzaak. Gemotoriseerd stropen dreigt langs alle wegen, thans geen langdurig wachten meer bij strikken, doch voortdurende waakzaamheid bij ieder schot. Nog jong, doch reeds 40 jaren waakt hij over zijn gebied, Bewaakt flora en fauna, leeft met de seizoenen en een veranderende wereld. Verheugt zich over ree en vos, haas en konijn, marter en bunzing, wanneer zij zijn weg kruisen. Hoort in de lange winternachten de bosuil rond zijn huis, ziet de velduil in de late namiddag en ontmoet de kerkuil in de oude schuur. Neemt de cirkels trekkende buizerd waar, ontmoet de sperwer die een mus bij zijn woning stelt. Weet dat de lente komt als de wulp zijn broedgebied opzoekt en zijn aanwezigheid meldt. En als de roep van zuidwaarts vliegende gans en kraanvogel in de natuur klinkt, voelt hij dat de tijd van de oogst is aangebroken, dat zijn zorgen, zijn toewijding hun resultaat krijgt. Dat er een nieuw jachtseizoen komt, waarvan hij hoopt dat het, het werk van het afgelopen jaar zal rechtvaardigen.

Blauwdruk van een man die een mensenleeftijd voor flora en fauna zorgt, zoals er velen, ieder op hun manier, in hun omgeving zijn, Hoeder van de natuur, stille werker door de jagers gewaardeerd, door de overheid nog nooit op volle waarde geschat. Wildbewaker, neen, natuurbewaker vol toewijding. Lange dagen gevend voor zijn veld, zijn vreugde en voldoening vindend in een geslaagd jachtseizoen.

De tekeningen bij dit artikel zijn van de hand van Ben Schrijer, 1977.

MR. A.G.W. BARON BENTINCK EN TRITON.

Johan ten Berg.

In september 1884 kwam A.G.W. (Wolter) Bentinck in Utrecht aan als eerstejaars student rechten. Een van de onderdelen van de 'groentijd' bij het Utrechtsch Studenten Corps was de kennismaking met de studenten roeivereniging: "Triton". Blijkbaar had Bentinck talent voor het roeien, want hij wist in de 'gestuurde twee' de eerste prijs bij de onderlinge groenenwedstrijden te winnen. De door de Senaat van het Corps uitgelopen medaille is onlangs teruggevonden op de zolder van Schoonheten.

Na de groentijd bleef Bentinck bij Triton roeien. Hij vormde met F.J. Noordhoek Hegt en stuurman W.M.J. van Luterveld, de Jonge Twee. Hoewel op de Universiteitswedstrijd op 25 mei 1895 de winnende positie verloren ging vanwege materiaalpech, was het seizoen uiterst succesvol met overwinningen op de wedstrijden van Hollandia (Oudshoorn), de 'Koninklijke' (Amsterdam) en het Spaarne (Haarlem).

Het belangrijkste moest toen nog komen: het jaar 1896. Dit jaar staat nog immer in de boeken als een van de meest succesvolle in de geschiedenis van Triton. Triton had in de winter van '95/'96 een acht cadeau gekregen. Deze boot was zo lang dat de loods er speciaal voor verbouwd moest worden en hij werd bemand door: Bentinck, C. Lulofs, J.G. Moltzer, C.M. Hartog, L.E. Brandt, W.R.H. Kranenburg, A.G.H. van Romondt, D.F. van Duyl en Noordhoek Hegt.

*Het Spaarne, Haarlem, 23 juni 1895, jonge twee. Mr. A.G.W. baron Bentinck op boeg.
Foto archief St.Archivariaat Bentinck-Schoonheten.*

Nadat (vrijwel) alle wedstrijden in Nederland gewonnen waren, zamelde een aantal leden en oud-leden een bedrag bijeen om een uitzending naar Duitsland in juni mogelijk te maken. Deze reis was opmerkelijk omdat in mei ook de lustrumfeesten van de universiteit plaatsvonden. De roeiers moesten dan ook tijdens de feesten 'in training' blijven. Dit betekent in roeierskringen: niet roken, geen alcohol en op tijd slapen. Dit was zeker voor die tijd vooruitstrevend!

De goede voorbereidingen hadden hun effect, uit Frankfurt en Ems werden resp. de Universitätspreis en de Kaiserspreis voor een jaar mee naar Nederland genomen. De roeiers kregen zilveren medailles als persoonlijk aandenken. Wellicht dat de medailles van Bentinck nog eens opduiken op Schoonheten.

Universitäts-Preis, Frankfurter Regatta 29 juni 1896. Foto ter beschikking gesteld door J. ten Berg.

De Duitse pers was onder de indruk van de Nederlandse ploeg. De Wassersport schreef:

"Die Hollander erwiesen sich als eine Mannschaft ersten Ranges. Ihr Achter war unvergleichlich schön, ein Bild straffer Selbstzucht und feinsten sportlichen Verständnisses. Da war alles so ebenmässig, so wohl ausgeglichen, so anmutig und ruhig, dass man sich kaum etwas besseres denken kan."

De stad Ems was de acht van Bentinck dankbaar: na een ononderbroken serie van elf overwinningen door de Frankfurters, voorkwam Triton dat de Kaiserpreis voorgoed uit Ems verdween. Het zilveren plaatje met namen van de roeiers van Triton zit nog immer bevestigd op de bokaal, die ook nu nog inzet is van de jaarlijkse wedstrijden in Ems.

De ploeg had in 1897 het voornemen om deel te nemen aan de oudste roeiwedstijd ter wereld: de Royal Henley Regatta op de Thames bij Londen. Bentinck heeft dit als roeier niet meegemaakt: hij raakte in mei 1897 door een val ernstig geblesseerd aan zijn knie, waardoor roeien dat seizoen niet meer mogelijk was. Als medeorganisator en supporter ging hij wel mee naar Engeland. De ploeg met invaller haalde echter het oude niveau niet meer en werd in de halve finale van de Grand Challenge Cup uitgeschakeld.

Bentinck werd in september 1897 verkozen in de Senaat van het Corps, waarmee zijn roeicarrière tot een einde kwam en een nieuwe fase in zijn studententijd aanbrak: wellicht aardig voor een volgende nieuwsbrief?

A.G.W. Bentinck					
1895	8-6	Jonge Twee	bg	1pr.	Hollandia
1895	15-6	Jonge Twee	bg	1pr.	Koninklijke
1895	23-6	Jonge Twee	bg	1pr.	Spaarne
1896	28-5	Acht	3	1pr.	Varsity-Spaarne
1896	7-6	Acht	3	1pr.	Hollandia
1896	13-6	Jonge Vier	3	1pr.	Koninklijke
1896	13-6	Oude Acht	3	1pr.	Koninklijke
1896	29-6	Oude Acht	3	1pr.	FRANKFURT
1896	5-7	Oude Acht	3	1pr.	EMS
1896	15-6	Oude Acht	3	2pr.	Koninklijke
Eerste prijzen				9	Premien 1
Totaal				10	

Registratiekaart van overwinningen behaald door mr. A.G.W. baron Bentinck. (1895-1896) Archief Triton, Utrecht.

Kaiserspreis, Ems 5 juli 1896 behaald met de oude acht.
Foto: archief Triton, Utrecht.
Beschikbaar gesteld door J. ten Berg.

JOHAN TEN BERG

Johan ten Berg is oud-lid van Triton en werkt aan een in 2005 te verschijnen boek over de geschiedenis van de vereniging.

SCHENKING AAN DE STICHTING ARCHIVARIAAT BENTINCK – SCHOONHETEN.

Het zal ongeveer midden jaren negentig van de vorige eeuw zijn geweest, dat een medewerker van het landgoed Schoonheten mij er op attendeerde, dat de familie Wonink te Hoogeveen papieren in haar bezit zou hebben betreffende een tuinman die aan het eind van de 19^e en begin 20^e eeuw zijn werkzaamheden op Schoonheten uitoefende.

In oktober 1998 werd ik nog eens aan deze mededeling herinnerd door een artikel die ik las in het kwartaalblad van de Historische Vereniging Erve Strunk.

In dit artikel werd de vraag gesteld "Wie weet er mogelijk meer over Berendina Nijenhuis?" Nazaten van de in 1910 naar Amerika geïmmigreerde Berendina Nijenhuis wilden via deze weg meer aan de weet komen over de herkomst van hun groot- en overgrootmoeder.

Ik had destijds het voornemen over Berendina en haar voorouders het een en ander op papier uit te werken omdat bij het lezen van dit artikel bij mij de families Nijenhuis en Beumer op het netvlies verscheen, families die nauw aan elkaar zijn verbonden en een relatie hebben gehad met Schoonheten. Persoonlijke omstandigheden waren de oorzaak, dat hiervan tot op heden niet echt iets terecht is gekomen.

Bij het opruimen van mijn bureau in december 2002 kwam ik het artikel met mijn eerste aantekeningen weer tegen. Nu kon het niet langer op de lange baan worden geschoven. Het telefoonboek ter hand genomen en het nummer gezocht. Een afspraak werd snel gemaakt en op vrijdag 10 januari 2003 werd ik allervriendelijkst ontvangen door mevrouw Gerritje Wonink – Nijenhuis.

In een geanimeerd gesprek en onder het genot van een kopje thee diepte mevrouw Wonink vele herinneringen op uit haar geheugen over haar grootouders Antoon Willem Nijenhuis en Gerritje Beumer, ouders van voornoemde Berendina.

Tijdens het gesprek kwam een fotoalbum te voorschijn, een album voorzien van 2 keurig gepoetste messing sloten. Het album bleek te zijn gevuld met 56 foto's, zogenaamde "carte de visites". Van velen op deze foto's afgebeelde personen wist mevrouw Wonink gelukkig de naam en waarvan zij de naam niet wist, kon ik er een aantal te benoemen. Het zijn portretten van leden van de families Hoogeboom en Nijenhuis en een aantal betreffende de familie Bentinck waarmee haar grootvader een relatie heeft gehad.

Van alle leden van het gezin Nijenhuis-Beumer is een portret aanwezig, met uitzondering, en dat is erg jammer, van Antoon Willem.

Erg bijzonder is de aanwezigheid van een brief van Derk baron Bentinck aan Antoon Willem Nijenhuis over diens benoeming tot tuinman. Uit deze brief krijgen we een beeld wat de beloning was voor zijn diensten als tuinman en onder welke condities hij eerste tuinman op Schoonheten is geworden, een beschrijving van de arbeidsvoorwaarden.

Tussen alle verhalen en anekdotes door heb ik mevrouw Wonink kunnen vertellen over het bestaan en het doel van de Stichting Archiveriaat Bentinck-Schoonheten. Na nog een aantal andere papieren die ter tafel waren gekomen te hebben bekeken, liet mevrouw Wonink weten dat zij bereid was de archiefstukken en het album met inhoud te schenken aan de Stichting. Dit leek haar de beste oplossing, zeker bij afwezigheid van directe erfgenamen die enig belang in deze stukken zou kunnen hebben. Zo kon worden voorkomen dat met name het album met inhoud verloren zou gaan.

Ondertussen was de middag al zover gevorderd dat er afscheid moest worden genomen. Onder belofte de archivalia te inventariseren en een akte van overdracht op te maken aanvaarde ik de terug reis.

Op respectievelijk 12 en 27 februari is de akte van overdracht getekend. De beschrijving van de inventaris treft u in deze nieuwsbrief aan.

Wim Hoogeland.

INVENTARIS VAN ARCHIVALIA DIE DOOR MEVROUW G.D. WONINK – NIJENHUIS ZIJN OVERGEDRAGEN AAN DE STICHTING ARCHIVARIAAT BENTINCK – SCHOONHETEN.

1. Foto album carte de visites, in leer gebonden met 2 messing sluitingen, afm. 15 cm hoog en 23,5 cm lang, inhoudende 56 foto's betreffende de familie Bentinck, Hoogeboom en Nijenhuis. 2^e helft 19^e eeuw. 1 deel.
2. Getuigschriften van voormalige werkgevers voor Antoon Willem Nijenhuis. 1865 2 stukken.
3. Brief van D. baron Bentinck tot Schoonheten aan A.W. Nijenhuis, inhoudende diens benoeming tot tuinbaas op het landgoed Schoonheten, 1871. 1 stuk.
4. Trouwbrief van Antoon Willem Nijenhuis en Gerritje Hoogeboom, 1875. 1 stuk.
5. Overlijdensadvertentie betreffende het overlijden van Aleida van Eerden, 1881. 1 stuk.
6. Overlijdensadvertentie betreffende het overlijden van ds. B.D. Breunese, 1907. 1 stuk.
7. Krantenartikel betreffende de begrafenis van ds. B.D. Breunese, 1907. 1 stuk.
8. Rekest van *NN* (A.W. Nijenhuis) aan de Raad van de gemeente Raalte inhoudende het verzoek de te verhardten weg(en) van Heeten naar Raalte over Schoonheten te laten lopen. Z.j. (1910)
9. Overlijdenscirculaire betreffende het overlijden van J.B. Nijenhuis, 1911. 1 stuk.
10. Brief van ds. Van Rhijn aan alle nieuw bevestigde lidmaten van de Nederlands Hervormde kerk te Raalte, waaronder A.E. Nijenhuis, 1912. 1 stuk.
11. Stukken betreffende uitkering ouderdomsrente voor A.W. Nijenhuis, 1915, 1919, 1924. 4 stukken.
12. Uittreksel van de perceelsgewijze kadastrale legger van de gemeente Raalte, betreffende huis en erf van sectie E. no. 2269, groot 0-01-78 Ha. 1916. 1 stuk.
13. Stukken betreffende het verzoek om vergunning tot het maken van een verhoogde stoep op grond eigendom van het Rijk, 1917. (betreft woning op perceel gemeente Raalte sectie E. no 2269) 2 stukken.
14. Stukken betreffende uitkering ouderdomsrente voor G. Hoogeboom, 1919, 1924. 3 stukken.
15. Kwitantiekaart van "Vesta" verzekering maatschappij voor A.W. Nijenhuis, wegens betaalde premie, 1920. 1 stuk.
16. Overlijdensadvertentie betreffende het overlijden van R.F.C. baron Bentinck tot Buckhorst, 1921. 1 stuk.
17. Akte waarbij A.W. Nijenhuis en G. Hoogeboom verklaren ten behoeve van hun zoon A.E. Nijenhuis afstand te doen van de door R.F.C. baron Bentinck tot Buckhorst en H.A. barones Bentinck geb. van Pallandt aan hen toegekende pensioenrechten tegen de kosten van hun levensonderhoud. 1921. 1 stuk.
18. Briefkaart van R.F.C. (Rolf) baron Bentinck van Schoonheten aan A.W. Nijenhuis, 1923. 1 stuk.

Geïnterviewd 9 februari 2003.

W. Hoogeland.
Directeur St. Archivariaat.